

УДК 378.1:004

**ОРГАНІЗАЦІЙНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ДИСТАНЦІЙНОГО НАВЧАННЯ
ДЛЯ ВИЩОЇ ПЕДАГОГІЧНОЇ ОСВІТИ****Федорова Я.Б.¹, Осипова Н.В.¹, Сєдов А.О.²**¹Херсонський державний університет²Міністерство освіти і науки України

В статті розглянуто організаційне забезпечення дистанційного навчання на двох основних рівнях: національному рівні організації системи дистанційного навчання та на рівні навчального процесу з використанням дистанційних технологій.

Ключові слова: система дистанційного навчання, вища педагогічна освіта, дистанційне навчання, дистанційний курс, організаційне забезпечення.

Постановка проблеми. Дистанційне навчання в Україні реалізується через систему дистанційного навчання, яка є частиною системи освіти України, з нормативно-правовою базою, організаційно оформленою структурою, кадровим, системотехнічним, матеріально-технічним та фінансовим забезпеченням, що реалізує дистанційне навчання на рівнях загальної середньої, професійно-технічної, вищої та післядипломної освіти, а також самоосвіти.

В зв'язку з цим, створення комплексу нормативних документів та методичних матеріалів з організаційного забезпечення дистанційного навчання для вищої педагогічної освіти є важливим етапом процесу удосконалення організації управління та формування освітньої політики у галузі дистанційного навчання (ДН), яка базується на використанні сучасних інформаційно-комунікаційних технологій.

Аналіз останніх досліджень і публікацій, в яких започатковано розв'язання проблеми. Основні організаційні засади системи дистанційного навчання розглянуто в Положенні про дистанційне навчання (затверджено Наказом МОН України від 21.01.2004 № 40).

Основна частина. Узагальнюючи нормативи, викладені в Положенні про дистанційне навчання, доцільно виділити два основних рівні організації системи дистанційного навчання (СДН):

- національний рівень СДН;
- рівень навчального процесу з використанням дистанційних технологій (рис.1).

На національному рівні організація СДН здійснюється з допомогою таких інституцій, як координаційна рада з розвитку дистанційного навчання при Міністерстві освіти і науки (далі – Координаційна рада), комісії при Координаційній раді за окремими напрямками забезпечення розвитку СДН, головних, регіональних, базових та локальних центрів СДН, банку атестованих дистанційних курсів, які об'єднані між собою спеціалізованими інформаційно-комунікаційними мережами.

Координаційна рада є дорадчим органом при Міністерстві освіти і науки України, який забезпечує координацію робіт з формування і реалізації державної політики щодо розвитку СДН. Комісії при Координаційній раді є окремими організаційними структурами при Координаційній раді, що вирішують питання розвитку СДН за такими основними напрямками: нормативно-правового і організаційного забезпечення; науково-методичного забезпечення; системотехнічного забезпечення та стандартизації дистанційного навчання; матеріально-технічного забезпечення; кадрового забезпечення; моніторингу якості, експертизи і сертифікації дистанційного навчання (експертна комісія).

Рис. 1. Організація системи дистанційного навчання в Україні

Головний центр СДН забезпечує:

- поточну координацію робіт з розвитку СДН, зокрема з розроблення нормативно-правових документів щодо діяльності СДН, наукових основ дистанційного навчання, у тому числі технологій дистанційного навчання і його науково-методичного, системотехнічного, кадрового та матеріально-технічного забезпечення, а також розроблення критеріїв, засобів і систем контролю якості дистанційного навчання;
- здійснення освітньої діяльності за технологіями дистанційного навчання, у тому числі за спеціальностями, для яких дистанційні курси розроблені різними навчальними закладами;
- апробацію нових дистанційних курсів, що пропонуються різними розробниками, в умовах реального навчального процесу;

- консультаційну підтримку діяльності навчальних закладів, установ та організацій щодо розроблення і впровадження ними в освітній процес технологій дистанційного навчання або їх окремих елементів;
- участь у міжнародному співробітництві у сфері дистанційного навчання.

Регіональні центри СДН є структурними підрозділами провідних навчальних закладів III-IV рівнів акредитації в обласних центрах України, що здійснюють навчання за дистанційною формою у межах структури СДН, особливістю діяльності яких є телекомунікаційна і організаційна підтримка інших центрів СДН регіону та сприяння впровадженню технологій дистанційного навчання в них.

Регіональні центри СДН забезпечують:

- розроблення дистанційних курсів та участь у створенні банку атестованих дистанційних курсів;
- перепідготовку та підвищення кваліфікації кадрів з технологій дистанційного навчання на регіональному рівні;
- апробацію та впровадження новітніх методик організації навчального процесу за дистанційною формою та технологій дистанційного навчання;
- здійснення освітньої діяльності за технологіями дистанційного навчання, у тому числі проведення підсумкового контролю осіб, що навчаються дистанційно в інших навчальних закладах;
- надання доступу до освітньо-інформаційних ресурсів базовим і локальним центрам та іншим навчальним закладам і організаціям регіону, а також окремим фізичним особам;
- об'єднання зусиль навчальних закладів регіону для забезпечення розвитку дистанційного навчання за всіма напрямками та освітніми рівнями;
- співпрацю з органами місцевого самоврядування з метою задоволення регіональних потреб у підготовці, перепідготовці та (або) розширенні профілю (підвищенні кваліфікації) кадрів;
- участь у міжнародному співробітництві у сфері дистанційного навчання.

Базові центри СДН є структурними підрозділами провідних за одним чи декількома напрямками підготовки навчальних закладів будь-якої галузевої належності, що здійснюють навчання за дистанційною формою у межах структури СДН, особливістю діяльності якого є розроблення та впровадження дидактичного та науково-методичного забезпечення дистанційного навчання за цими напрямками.

Базові центри СДН забезпечують:

- розроблення дидактичного та методичного забезпечення дистанційних курсів, а також створення цих курсів за визначеними напрямками підготовки;
- розроблення дистанційних курсів за базовими напрямками підготовки;
- апробацію та впровадження технологій дистанційного навчання у освітній процес за базовими напрямками підготовки;
- здійснення освітньої діяльності за технологіями дистанційного навчання;
- участь у створенні банку атестованих дистанційних курсів відповідного напрямку (напрямів) підготовки;
- участь у міжнародному співробітництві у сфері дистанційного навчання.

Локальні центри СДН є структурними підрозділами навчальних закладів будь-якої галузевої належності, що здійснюють навчання за дистанційною формою у межах структури СДН.

Локальні центри СДН забезпечують:

- апробацію та впровадження в навчальний процес новітніх методик організації та технологій дистанційного навчання;
- розроблення дистанційних курсів;
- дистанційне навчання за атестованими дистанційними курсами;
- участь у міжнародному співробітництві у сфері дистанційного навчання.

Банк атестованих дистанційних курсів СДН є розподіленим інформаційним ресурсом, який може бути розташований на серверах центрів СДН з централізованою системою віртуального керування ним та захисту від несанкціонованого доступу і копіювання інформації.

На рівні *організації навчального процесу* з використанням технологій дистанційного навчання доцільно виділити такі основні етапи: прийом і оформлення слухачів на дистанційне навчання; планування процесу дистанційного навчання; керівництво самостійною роботою слухачів; проведення контролю навчання.

Умови зарахування абітурієнтів на дистанційне підвищення кваліфікації максимально спрощені. Відсутні обмеження за віком, статтю, освітою, посадою, стажем роботи, станом здоров'я та ін. Для зарахування на навчання абітурієнт подає заяву на ім'я відповідальної особи університету, в якій зазначає найменування навчальних блоків, послідовність і орієнтовний термін їх вивчення, електронну адресу, а також дні тижня і час можливого оперативного зв'язку з тьютором (викладачем дистанційного курсу). Зразки стандартних бланків заяв про зарахування на ДН розсилаються зацікавленим організаціям. Документи про прийом на ДН подаються абітурієнтом або особисто, або надсилаються електронною поштою. Навчальні групи, як правило, комплектуються за категоріями і блоками, що вивчаються. Мінімальна чисельність не лімітується. Зарахування слухачів на навчання оформлюється наказом ректора університету.

На етапі планування дистанційного курсу навчання складається навчальний план, який включає в себе основні компоненти навчального процесу.

Таблиця 1.

Навчальний план дистанційного курсу

№	Зміст роботи слухача	Показники
1	2	3
I. Самостійна робота		
1.1	Тривалість вивчення змісту навчального блоку	
1.2	Обсяг змісту навчального блоку	1 кредит (≈54 год.)
1.3	Атестаційна робота, тестування або інша форма контролю	Реферат, контрольна робота або інше
1.4	Інформація координатора (тьютора) про хід самостійної роботи	За необхідності, але не менш як два рази за весь період
II. Контрольно-залікова сесія (якщо є)		
2.2	Зміст сесії (якщо передбачається така форма контролю)	Прийом та оформлення, консультації
2.3	Проведення форми контролю (атестаційної роботи)	Виконання контрольної роботи, тестування, залік або інше

За мережевою або змішаною технологіями дистанційного навчання навчальний план реалізується з використанням електронної пошти та Інтернету.

Основним нормативно-організаційним документом слухача є його індивідуальний план, приклад якого наведено в табл. 2.

Таблиця 2.

Індивідуальний план слухача дистанційного курсу

I. Установочні дані.

Слухач (П.І.Б.)	
Місце роботи, посада	
Повна робоча адреса тел./факс, E-mail	

Повна домашня адреса, тел./факс, E-mail	
Назва навчального блоку	
Тьютор (викладач)	

II. План-графік роботи.

Робота з навчальним матеріалом	
Відправлення контрольних робіт	
Оперативний зв'язок	
Додаткові дані	

Слухач _____

Тьютор _____

Керівництво дистанційною формою навчання слухачів здійснюється тьютором. В якості тьюторів можуть виступати викладачі кафедр університету (інституту), які забезпечують підготовку студентів за основним змістом відповідного навчального блоку. Персональний склад тьюторів обговорюється на засіданнях кафедр та закріплюється наказом ректора. За тьютором закріплюються не більше 10-15 слухачів або одна навчальна група.

Студенти одержують персональні пакети програм. Робота з цими програмами дає змогу зменшити час перебування в університеті з 27 до 6 тижнів. Персональний керівник (тьютор) студента підтримує з ним контакт в онлайн-овому (інтерактивному) режимі, а також по електронній пошті, одержує контрольні завдання студента і підтримує з ним зворотній зв'язок.

Для встановлення норм навчального навантаження тьютори керуються такими даними: організаційна робота (керівництво) – 20 (позааудиторних) годин на місяць, консультації, контроль, комунікативна діяльність – за фактично витрачений час (аудиторне навантаження).

Основним змістом роботи тьютора є участь у прийомі та оформленні слухачів на дистанційний курс, надання допомоги слухачам в складанні індивідуальних планів, проведення консультацій і надання методичної допомоги, контроль за ходом самостійної роботи слухачів, розробка методичного матеріалу, організація та проведення занять дистанційно. Основним документом, що відображає роботу тьютора (планування, організаційна робота, консультування), є Журнал тьютора.

Навчання слухачів за технологіями дистанційного навчання планується кафедрами університету відповідно до типових навчальних планів, індивідуальних планів дистанційного навчання слухачів, даних про прийом (чисельність, категорії, групи).

Щодо організаційних структур дистанційного навчання в сфері вищої педагогічної освіти можна виділити 4 основні її моделі: доповнення традиційної університетської освіти, віртуальні університети, консорціуми, угоди.

Доповнення традиційної університетської освіти. Переважна більшість ВНЗ, що надають можливості дистанційного навчання, це традиційні університети та коледжі зі студентами, що навчаються, так би мовити, "на місці". Такі заклади пропонують у рамках ДН деякі дисципліни або навіть цілі програми. Студенти дистанційної форми навчання зараховуються в університет за традиційною схемою, працюють з тими самими викладачами, що й студенти денного відділення. Різниця полягає лише в спілкуванні: викладачі створюють сайти в мережі Інтернет, які доповнюють їхні курси та забезпечують доступ до знань студентам, які перебувають за межами навчального закладу.

Віртуальні університети. До цього типу належать вищі навчальні заклади, які надають частину своїх програм за допомогою засобів сучасної технології. Прикладом таких організаційних структур є Херсонський віртуальний університет при Херсонському державному університеті (<http://dls.kherson.ua/dls>).

Консорціуми. Існують різні угоди, за якими кілька коледжів (університетів) об'єднуються через державну або регіональну мережу з метою надання бажаним програми ДН. Право надання ступеня або кредитних годин зберігається за вищим навчальним закладом, а не за консорціумом. Прикладом такої моделі організації дистанційного навчання є так звана Освітня мережа штату Мен (The Education Network of Maine), створена на базі Університету штату Мен у 1988 р. для обслуговування вищих навчальних закладів цього штату.

Угоди. Йдеться про різноманітні угоди між вищими і навчальними закладами, викладачами й провайдерами щодо ДН. На відміну від консорціумів, право надання академічного ступеня за такими угодами належить структурі, яка виникає внаслідок підписання й реалізації угоди, а не університетам (коледжам), що підписали угоду. Як приклад такої структури можна назвати "Університет губернаторів штатів" (Governors State University), що співпрацює з 25 місцевими коледжами по всій країні, надаючи "дорослим" студентам можливість здобути вищу освіту на рівні бакалавра, не залишаючи місце проживання.

Такий вид дистанційного навчання, як відкриті університети, вельми поширений у деяких країнах (США, Велика Британія, Нідерланди). Доступ до відкритих університетів не залежить від попереднього рівня освіти, приймаються всі заявки. Угода між Відкритими університетами Великої Британії і Нідерландів передбачає можливість вільного переходу з одного закладу до іншого з урахуванням набраних балів (кредитів). Одержані дипломи мають таку саму силу, як і дипломи традиційних університетів. Навчання у Відкритому університеті Великої Британії, наприклад, багатоканальне і здійснюється переважно через спеціальні телевізійні передачі, кореспонденцію, організацію робочих груп (work-shops, курсів і семінарів у центрах Відкритого університету, розкиданих по всій країні, через персональні консультації.

Висновки. Таким чином, ефективна організація процесу дистанційного навчання спрямована на створення можливостей економії часу і здобуття нових знань та навичок без відриву від основної роботи.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Положення про дистанційне навчання. Затверджено Наказом МОН України від 21.01.2004 № 40.
2. Рішення Колегії МОН України, Протокол № 6/2-4 від 23 червня 2005 р. Про стан і перспективи розвитку дистанційного навчання в Україні.
3. Про затвердження Програми розвитку системи дистанційного навчання на 2004–2006 роки: Постанова Кабінету Міністрів України від 23 вересня 2003 р. № 1494 // Офіц. вісн. України. – 2003. – № 39. – С. 8–13.
4. Концепція розвитку дистанційної освіти в Україні. – К.: КПІ, 2000. – 12 с.
5. "Дистанционные методы обучения. Состояние, проблемы, перспективы."// Дайджест педагогічних ідей та технологій "Школа – парк". – 2001. – № 3-4. – С. 81 – 103.
6. Колесникова Н.В., Кушнір Н. А. LCMS: Учебно-методическое пособие. Модуль 6 – Инструкция пользователя LCMS. – Херсон: Айлант, 2009. – 24 с.
7. Spivakovsky A.V., Kolesnikova N.V., Tkachuk N.I., Tkachuk I.M. An integrated training environment for the university course "Basics of algorithmization and programming" // Зб. праць Другої міжнародної конференції «Нові інформаційні технології в освіті для всіх: стан та перспективи розвитку», Київ, 21-23 листопада 2007 р. – С. 240-249.
8. Кравцов Г.М., Кравцов Д.Г. Модель контролю знаній системи дистанційного навчання «Херсонський віртуальний університет» // Інформаційні технології в освіті: Збірник наукових праць. Вип.1. – Херсон: Вид-во ХДУ, 2008. – С. 66-71.
9. Круглик В.С. Методичні особливості побудови середовища дистанційного навчання «WebAlmir» // Інформаційні технології в освіті: Збірник наукових праць. Вип.1. – Херсон: Вид-во ХДУ, 2008. – С. 88-93.
10. Пацукова Г.В., Гнедкова О.О. Аналіз систем тестування як форма контролю з курсу «Комп'ютерні інформаційні технології» (на базі системи дистанційного навчання

- “Херсонський віртуальний університет”) // Інформаційні технології в освіті: Збірник наукових праць. Вип.1. – Херсон: Вид-во ХДУ, 2008. – С. 115-121.
11. Гнедкова О.О., Козьміна А. О. Особливості навчання тьютора дистанційного навчання (на базі системи дистанційного навчання «Херсонський віртуальний університет») // Інформаційні технології в освіті: Збірник наукових праць. Вип.2. – Херсон: Вид-во ХДУ, 2008. – С. 79-85.
 12. Зайцева Т.В, Використання освітнього порталу для дистанційного навчання // Інформаційні технології в освіті: Збірник наукових праць. Вип.2. – Херсон: Вид-во ХДУ, 2008. – С. 106-110.
 13. Козловский Е.О. Интерактивные обучающие модули в системах дистанционного обучения // Інформаційні технології в освіті: Збірник наукових праць. Вип.2. – Херсон: Вид-во ХДУ, 2008. – С. 140-144.
 14. Кравцов Г.М. Особливості контролю знань у системах дистанційного тестування. Вісник ТІМО. Випуск 2. – Харків. – 2008. – С. 32 – 34.
 15. Gnedkova O., Kravtsov D. Organization of Testing in Distance Learning (on the base of Distance Learning System “Kherson Virtual University, 2.0” // Інформаційні технології в освіті: Збірник наукових праць. Вип.3. – Херсон: Вид-во ХДУ, 2009. – С. 209-216.
 16. Ахаян А.А. Виртуальный педагогический вуз. Теория становления. – СПб.: Изд-во "Корифей", 2001. – 170 с.
 17. Полат Е.С, Моисеева М.В., Петров А.Е. Педагогические технологии дистанционного обучения / Под ред. Е.С.Полат. – М., "Академия", 2006.
 18. Дмитренко П.В., Пасічник Ю.А. Дистанційна освіта. – К.: НПУ, 1999. – 25 с.
 19. Критерії якості дистанційної освіти/ Вільям Дж. Хассон – Переклад В.В. Сміян // Вища школа. – 2004. – №1. – С. 92 – 99.

Рецензент: Сніваковський О.В.